

گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

نقش اکوتوریسم در توسعه اقتصادی ایران با تاکید بر مناطق حفاظت شده

شهریار نصرتی^۱

شهناز بازدار^۲

چکیده

مناطق حفاظت شده با کاربری های گوناگون به دلیل ویژگی های خاص خود دارای قابلیت زیادی در جذب اکوتوریسم و ایجاد در آمد هستند. ایران یکی از کشور های مستعد در زمینه اکوتوریسم و فعالیت های گردشگری متکی بر طبیعت با وجود تعداد زیادی منطقه حفاظت شده است که می تواند از آنها در راستای در آمد زایی با رویکرد توسعه اقتصادی بهره جوید.

این تحقیق با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از مطالعات کتابخانه ای در پی این سوال است که با توجه به تاثیرات اقتصادی صنعت توریسم، مناطق حفاظت شده چه نقشی می توانند در توسعه اقتصادی ایران و برون رفت از اقتصاد تک محصولی داشته باشند؟

نتایج حاصل از این تحقیق نشان می دهد که علی رغم برخورداری از توانها و قابلیت های طبیعی و اکوتوریستی بسیار غنی به دلایل مختلف، بهره برداری اصولی و توسعه محور از طریق سازکار های صنعت اکوتوریسم از مناطق حفاظت شده ایران صورت نگرفته و از طریق مدیریت اقتصاد اکوتوریسم در مناطق حفاظت شده با برنامه های بلند مدت با دو پارامتر بازاریابی اکوتوریسم و ایجاد مکانیزم های خود گردان، میزان نقش آفرینی صنعت اکوتوریسم در اقتصاد کشور افزایش یافته و سهم گسترده ای در روند توسعه اقتصادی ایران خواهد داشت.

¹ Shahryar.nosrati@yahoo.com دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی - دانشگاه علوم تحقیقات تهران

² Shahnazbazdar@yahoo.com (دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی - دانشگاه علوم تحقیقات تهران
09125770388)

گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

واژگان کلیدی: اکو توریسم، توسعه اقتصادی، مناطق حفاظت شده، ایران، منابع طبیعی

۱) مقدمه و طرح مساله

استفاده از منابع طبیعی به عنوان جاذبه های گردشگری بدون آسیب رساندن به آن، مقوله ای ایده آل در راستای توسعه ی پایدار است. (درامو مور، ۱۳۸۷، ۹۰) طبیعت گردی (اکو توریسم) امروزه به عنوان صنعتی پویا اما نوپا، اهمیت روز افزونی پیدا کرده است و کشور های مختلف توسعه یافته و در حال توسعه برای حفاظت از محیط زیست، کاهش نرخ بیکاری، بهبود توزیع در آمد، تعامل سازنده و موثر با جهان و استفاده از منابع سرشار اقتصادی - اجتماعی و سیاسی آن به دنبال بسط و گسترش طبیعت گردی بوده و به عنوان ابزاری جهت رشد و توسعه پایدار، طبیعت گردی را تسهیل و همگانی می نمایند. (اکبری و قرخلو، ۱۳۸۹، ۵۱) در کشور های توسعه یافته میزان در آمد و اشتغال زایی در بخش اکوتوریسم و بخش های مرتبط با آن قابل توجه است. (Nepal, 2002, 13) حتی زیر مجموعه های اکوتوریسم یعنی یک فعالیت مشخص نیز می تواند در آمد چشمگیری ایجاد کند. (Midmore, 2000, 8) البته به دلیل تناقضات در جمع آوری آمار، باید آن را به عنوان بخش ویژه ای از بازار بزرگ تر توریسم متکی بر طبیعت (Nature-based tourism) در نظر گرفت. در شرایط فعلی مسافرت به طبیعت با نرخ سالانه بین ۱۰ تا ۳۰ درصد در حال افزایش است. سازمان جهانی توریسم تخمین می زند که اکوتوریسم و کل انواع توریسم مرتبط با طبیعت تقریباً ۲۰ درصد کل سفر های بین المللی را شامل می شوند و ۴۰ تا ۶۰ درصد کلیه توریست های بین المللی، توریست های طبیعت هستند. (دریگی و اوحدی، ۱۳۸۵، ۱) بازدید از مناطق طبیعی یکی از اهداف سفرهای اولیه انسان به شمار می رفته است. در حقیقت می توان گفت در جوامع غربی، مسافرت به منظور تجربه نمودن طبیعت وحشی، پدیده ای کهن است. با شروع این پدیده که با پارک Yellowstone آمریکا در سال ۱۸۷۲ آغاز شد، دولت ها نواحی طبیعی را در قالب پارک های ملی برای حفاظت و تفرج کنار گذاشتند (Eagle, 1997, 41) آمار نشان می دهد که مناطق حفاظت شده به دلیل ویژگی های خاص خود مانند بکر بودن، دیدن حیات وحش، چشم انداز های زیبا و ده ها فاکتور دیگر از محبوبیت خاصی بین اکوتوریست ها برخوردارند. حضور اکوتوریست ها در این مناطق علاوه بر درآمد زایی، منجر به افزایش آگاهی های زیست محیطی و نیز از بین رفتن نظریه ای می شود که اینگونه مناطق را جزء سرمایه های راکد می دانند. در واقع و در عمل هیچ یک از ارزش های پارک ها و مناطق از نظر توجیه موجودیت آن ها برای تصمیم گیران دولتی به اندازه تفرج و توریسم موفق نبوده اند. (دُر بیگی و اوحدی، ۱۳۸۵، ۳) کشور ایران به لحاظ شرایط خاص جغرافیایی، از نظر منابع طبیعی، دریا، و دریاچه ها، جنگل، مراتع، رودها، چشمه های آب معدنی از جاذبه های مهم گردشگری برخوردار است. (قویدل، ۱۳۷۸، ۴۹۲) برغم آنکه بسیاری از کشورهای توسعه یافته و یا در حال توسعه، صنعت جهانگردی را به عنوان یک سیاست دراز مدت دنبال می کنند اما در ایران به لحاظ اتکاء شدید به در آمد های ارزی ناشی از صدور نفت، حاکمیت مطلق دولت بر ارکان اقتصادی کشور و وجود دیوان سالاری بازدارنده، روحیه ددست روی دست گذاری و یا منفعت طلبی صرف، تقویت شده است. (اکبری و قرخلو، ۱۳۸۹، ۱۶۳) یکی از عمده سرمایه های معنوی ایران زیستگاههای طبیعی است که